

ayırıştır. Genellikle Farsça olan bu rubâilerin 120'si B. M. Weischer tarafından "Awhaduddîn-i Kirmânî und Seine Vierzeites" (Isl, LVI, 1976) adıyla Almanca'ya, B. M. Weischer ve P. L. Wilson tarafından da *Heat's Witness: The Sûfi Qatrains of Awhaduddîn Kirmânî* (Tahran 1978) adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir. Câmî ve ondan naklen diğer bazı müellifler Şemseddin el-Kirmânî'ye ait *Mışbâhü'l-ervâh* adlı eseri Evhadüddîn'e atfetmişlerdir. Evhadüddîn'in Anadolu Selçuklu tarihi bakımından önemli bilgiler ihtiva eden ve müellifi bilinmeyen menâkıbnâmesinin yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Nâfiz Paşa, nr. 1199). Eseri Bedüzzaman Fîrûzanfer yayımlamıştır (Tahran 1347 hş.). Menâkıbnâmenin Gelibolulu Muh-yiddin tarafından yapılan Türkçe tercümesi Konya'da Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'ndedir (nr. 2106).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hüseyin el-Berzâi, *Ravzatü'l-mürîdât*, Süleymaniye Ktp., nr. 1028; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 261; Şems-i Tebrîzî, *Konuşmalar: Makalât* (trc. M. Nuri Gencosman), İstanbul 1974-75, I, 204; II, 65, 84, 148; Niğdeli Kadî Ahmed, *el-Veledü's-şefîk*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4818, vr. 118^b; Müeyyedüddin Cendî, *Nefhatü'r-rûh ve tuhfetü'l-fütûh*, Tahran 1362 hş., s. 110-111; Sipehsâlâr, *Menâkıb-ı Hazreti Hüdâvendigâr* (trc. Mithat Baharî), İstanbul 1931, s. 32, 37, 85; Hüseyin-i Kerbelâî, *Ravzatü'l-cinân*, Tahran 1347 hş., s. 60-64; *Menâkıb-ı Evhadüddîn Hâmid b. Ebî'l-Faḥr Kirmânî* (nşr. Bedüzzaman Fîrûzanfer), Tahran 1347 hş., nâşirin önsözü, s. 9-64; Müstevfî, *Târîḫ-i Güzîde*, s. 582, 667; Eflâkî, *Menâkıb-ı 'ârifîn*, I, 439-440; II, 616-618; Faṣîh Ahmed-i Hafî, *Mücmel-i Faṣîḫ* (nşr. Mahmûd-i Ferruh), Meşhed 1341-44, II, 309; Câmî, *Nefehât*, s. 588-592; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 659-663; Devletşah, *Tezkire*, Tahran 1338 hş., s. 210, 233; Hândmîr, *Ḥabîb-ü's-siyer*, III, 116; Bedüzzaman Fîrûzanfer, *Risâle der Taḥkîk-i Ahvâl ve Zindegânî-yi Mevlânâ Celâlüddîn Muhammed Meşhûr be-Mevlevî*, Tahran 1333 hş., s. 53-55; H. Ritter, *Das Meer der Seele*, Leiden 1955, s. 474-476; Äzer, *Ateşkede* (nşr. Ca'fer Şehidî), Tahran 1337 hş., s. 122; Kazvinî, *Âşâr-ü'l-bilâd*, Beyrut 1389, s. 248; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşâḥâ*, I, 236-248; a.mlf., *Riyâz-ü'l-'ârifîn*, s. 47-48; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâ'îk*, II, 627-631; Kâsım Gânî, *Baḫş der Âşâr u Efkâr u Ahvâl-i Ḥâfız*, Tahran 1340 hş., II, 402-404, 502; FME, I, 202; A. Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süfilik: Kalenderler*, Ankara 1992, s. 80-82; Mikâil Bayram, *Şeyh Evhadü'd-din Hâmid el-Kirmânî ve Evhadîye Tarikatı*, Konya 1993; Osman Ergin, "Sadraddin al-Qunawi ve Eserleri", *ŞM*, II (1957), s. 83; B. M. Weischer, "Kirmânî", *El²* (İng.), V, 166; Z. Safa, "Awhad-al-din Kirmânî", *Elr*, III, 118-119.

NIHAT AZAMAT

EVHADÜDDİN-i MERÂĞÎ

(أوحد الدين مراغی)

Evhadüddîn (Rûknüddîn)
b. Hüseyin-i Merâğî-i İsfahânî
(ö. 738/1338)

İranlı mutasavvîf şair.

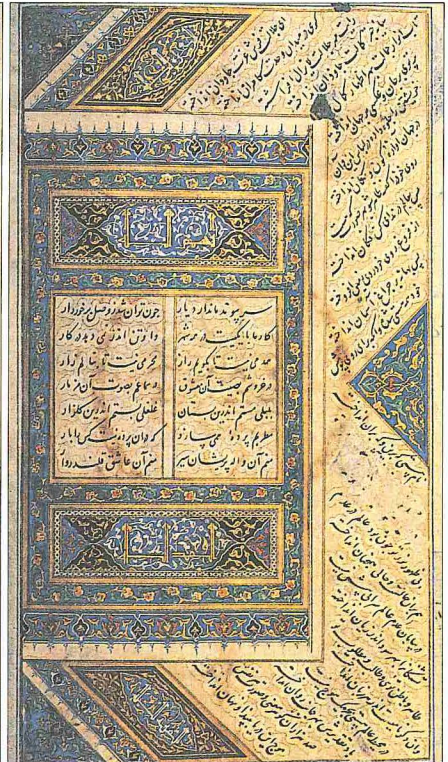
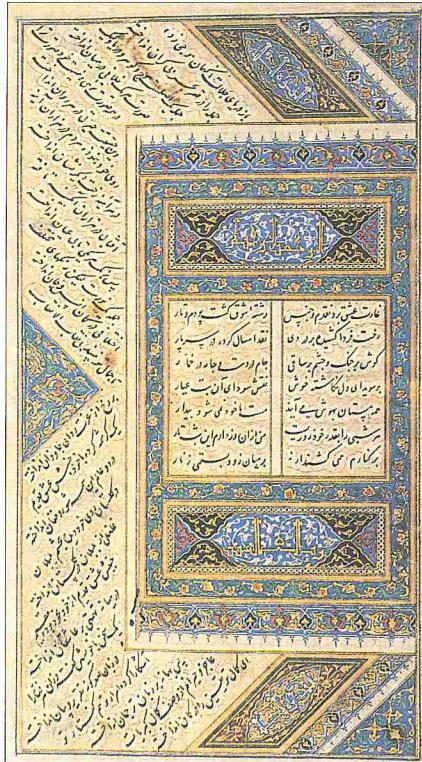
673'te (1274) Azerbaycan'ın Merâğa şehrinde doğdu. Bundan dolayı Merâğî veya Merâğâî, babası İsfahanlı olduğu ve kendisi de bir süre bu şehirde oturduğu için İsfahânî nisbelerini aldı. Bazı kaynakların, onun başlangıçta Sâfî olan mahlasını bırakıp Evhadî mahlasını almasını, devrin tanınmış sûfililerinden Evhadüddîn-i Kirmânî'ye intisap etmesine bağlamaları doğru değildir. Zira 673'te (1274) doğan Evhadüddîn-i Merâğî'nin 635'te (1238) ölen Evhadüddîn-i Kirmânî'ye bizzat intisap etmesi mümkün değildir. Bu intisap olayı, Evhadüddîn-i Merâğî'nin Evhadüddîn-i Kirmânî'ye mânen intisap etmesiyle açıklanabilir. Eserlerinden iyi bir tahsil gördüğü anlaşılan Evhadüddîn, uzun seyahatlerden sonra yerleştiği Merâğa'da başta İlhanlı hükümdarlarından Ebû Said Bahadır Han ol-

mak üzere bazı devlet adamları tarafından himaye edildi. Evhadüddîn Merâğa'da öldü ve burada defnedildi. Mahmud Ferruh onun hakkında *Ahvâl ü Âşâr-ı Evhadî-i İsfahânî* (Meşhed 1335 hş.) adlı bir monografi kaleme almıştır.

Daha çok mersiye ve gazel türünde başarılı olan Merâğî, manzumelerinde genellikle dinî, ahlâkî ve tasavvufî konuları işlemiştir.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Yaklaşık 10.000 beyitten ibaret olan divanı, çoğu Ebû Said Bahadır Han ile Vezir Gıyâseddin Muhammed'i öven kaside, gazel, terciibend, terkihibend ve rubâilerden meydana gelmektedir. Eser Seyyid Yûsa' (Madras 1951) ve Hâmîd Seâdet (Tahran 1340 hş.) tarafından nesredilmiştir. 2. *Dehnâme* (*Manṭıku'l-‘uṣṣâk*). 600 beyit civarında olan bu tasavvufî mesnevi 706'da (1307) Fahreddîn-i Irâkî'nin aynı adı taşıyan mesnevisine nazîre olarak yazılmıştır. Âşık ile mâşukun mektuplaşmaları tarzında kaleme alınan eser, Nasîrüddîn-i Tûsî'nin torunu Vecîhüddîn Yûsuf'un isteği üzerine ve onun adına yazılmıştır. *Dehnâme* Mahmûd Ferruh tarafından yayımlanmıştır (Meşhed 1335 hş.). 3. *Câmî*

Evhadüddîn-i Merâğî divanının ilk iki sayfası (Nuruosmaniye Ktp., nr. 4195)

Cem*. Senâî'nin *Hadîkatü'l-İ-ḥaḳîka*'sı tarzında ve onun vezniyle kaleme alınmış ahlâkî ve tasavvufî bir mesnevidir. *Câm-ı Cihânbin* adıyla da tanınan ve yaklaşık 5000 beyit ihtiva eden mesnevi Merâgî'nin en iyi eseri olarak kabul edilir. *Câm-ı Cem* Vahîd-i Destgirdî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1307 hş.). Bu üç eseri ayrıca Saîd-i Nefîsî bir arada yayımlamıştır (Tahran 1340 hş.). Kaynaklardan sadece *Şuḥuf-i İbrâhîm* adlı tezkîrede adı geçen *Enîsü'l-Âşîkîn* adlı eserin Evhadüddîn'e ait olup olmadığı belli değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evhadüddîn-i Merâgî, *Divân, Dehnâme ve Câm-ı Cem* (nşr. Saîd Nefîsî), Tahran 1340 hş., nâşirin mukaddimesi; Câmî, *Nefehât*, s. 606; Devletşâh, *Tezkîre*, s. 213; Muhammed Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Âzerbâyçân*, Tahran 1314 hş., s. 55-56; Lutf Ali Beg, *Âteşkede*, Bombay 1299, s. 56-57; Ali İbrâhîm Han Halîlî, *Şuḥuf-i İbrâhîm*, Berlin Umûmî Ktp. (Hs. Berlin, pertsch 663), vr. 55^{a-b} (Şarkiyat Araştırma Merkezi'ndeki fotokopisi); Mahmûd Ferruh, *Aḥvâl u Âşâr-ı Evḥadî-yi İsfahânî*, Meşhed 1335 hş.; Browne, *LHP*, III, 141-146; Nefîsî, *Târîḫ-i Naẓm u Neşr*, I, 173, 179; II, 760; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 831-844; Hânâbâ, *Fihrist*, II, 1484, 2270; IV, 5025; Rypka, *HIL*, s. 254; FME, I, 252-256; DMF, I, 292; G. Meredith-Owens, "Awḥadî, El² (İng.)", I, 764; Orhan Bilgin, "Câm-ı Cem", *DİA*, VII, 42-43; Dj. Khaleghi - Motlagh, "Awḥadî Marâğâ'î", *Elr*, III, 119.

A. NACI TOKMAK

EVHADÜZZAMAN

(bk. EBÜ'İ-BEREKÂT el-BAĞDÂDİ).

EVİÇ

(اوج)

Türk müzikisinde
bir perde ve birleşik makam.

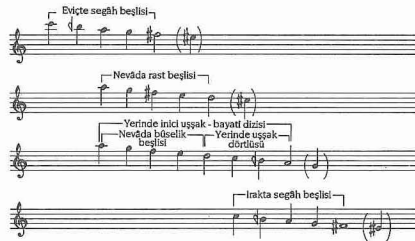
Evîç (evc) Perdesi. Türk müzikisinde portenin, sol anahtarına göre üstten birinci çizgisi üzerine yazılan bakiye diyezli fa notasının adıdır.

Evîç Makamı. Türk müzikisinin en eski makamlarındandır. Dizisi, evîç perde-

Evîç makamı
seyir örneği

sindeki eksik segâh beşlisine nevâda rast beşlisinin, yerinde uşşak makamı dizisinin ve irak perdesindeki eksik segâh beşlisinin eklenmesinden meydana gelmiştir. Bu da irak makamı dizisinin inici şeklidir. Makam inici olduğu için irak perdesindeki segâh beşlisinin üst simetriği durumunda olan evîç perdesindeki segâh beşlisi ile seyir başlanır. Bu beşli özellikle çıkıcı nağmelerde bazan eksik ferehnâk beşlisine de dönüşür. Nota yazımında donanımına si koma bemolü ve fa bakiye diyezi konur, gerekli değişiklikler ise eser içerisinde gösterilir. Makamın birinci derecede güçlüsü evîç perdesidir ve bu perdede segâh çeşnişiyle yarım karar yapılır. Uşşak dizisinin karar perdesi olan düğâh ise makamın ikinci derecede güçlüsüdür. Evîç makamının durağı irak perdesi olup dizilerinin sematik gösterilişi şöyledir:

Evîç makamı seyrinde, fazla ısrar edilmeksizin nevâda rastlı ve bîselikli, nîm hicazda hicazlı kalıplar yapılabilir. Ancak orta seyir alanındaki uşşak dizisinin karar perdesi ve ikinci derecede güçlü olan düğâhtaki uşşaklı kalış, bu makamın karakteristik nağmelerini teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Evîç makamı ile bestelenmiş birçok eser arasında Tanbûrî Ali Efendi'nin devr-i kebîr usulünde peşrevî, Ebûbekir Ağa'nın zencir usulünde, "Ziyâ-yı mihr edip neşve-i hicâb sana" mısraı ile başlayan beşlisi, Hammâmîzâde İsmâil De- de Efendi'nin ağır aksak usulünde, "Bül-bül-âsâ rûz u şeb kârım nevâ" mısraı ile başlayan şarkısı ve Muallim İsmâil Hakkı Bey'in devr-i hindî usulünde, "Kullarında yok sana lâyıḳ metâ" mısraı ile başlayan ramazan ilâhisi örnek olarak verilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 256-260; IV, 268; Özkan, *TMNİ*, s. 449-452; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 70; Arel, *Türk Musikisi*, s. 182-184.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

EVKAF

(bk. VAKIF).

EVKÂF-I HÜMÂYUN NEZÂRETİ

Osmanlı ülkesinde bulunan
bütün vakıfların idaresinden,
mülhak ve diğer vakıfların
denetiminden sorumlu olan kurum.

II. Mahmud tarafından, sultanlara ve yakınlarına ait dağınık bir vaziyette bulunan vakıfların tek elden idaresi maksadıyla 1826'da kurulmuştur. O döneme kadar işler durumda olan vakıflar üç ana grupta toplanmaktaydı. Bunlar Osmanlılar'dan önceki İslâm devletlerinden intikal eden evkâf-ı kadîme, mîrî arazinin temlikî suretiyle kurulan evkâf-ı irsâdiyye ve hayır sever kimseler tarafından sırf kendi mülklerinden ayırdıkları mallarla tesis ettikleri evkâf-ı sahîha-i lâzime idi (Elmalılı Muhammed Hamdi, *Ahkâm-ı Evkâf*, s. 117). Bu vakıflar müstakil vakfiyelerine, vakfiyesi bulunmayanlar da eski teamüllere göre ayrı hükmi şahsiyetler olarak faaliyet gösteriyordu. Başka bir ifadeyle vakıflar vakıf kurucularının belirlediği esaslar doğrultusunda idare ediliyordu. Vakıfların şartlara uygun ve düzenli biçimde işleyişini iki yetkili sağlardı. Vakfın yönetimini mütevellî yürütür ve yaptığı işe "tevlîyet" adı verilir; vakfın denetimini ise nâzir yerine getirir, buna da "nezâret" denilirdi. Umumiyetle vakıf mütevellisi vakıf sahibinin kendisi, onun ölümünden sonra da evlât ve ahfadı oluyordu. Padişah ve sultanlar kendi kurdukları vakıfların yönetimi ve denetimiyle yeterince meşgul olmadıkları için bu selâtin vakıflarının nezâreti sadrazam, şeyhülislâm ve kapı ağaları gibi yetkililere şart koşuluyordu. Böylece nezâret görevinin değişik yetkililere devredilmiş olması vakıfların yönetiminde merkezî bir idareye geçiş ortamını da hazırlamıştı.

Sadrazam, şeyhülislâm ve kapı ağalarının nezâreti dışında, XVI. yüzyılın sonlarına doğru Mekke ve Medine'deki müesseselere tahsis edilen ve ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunan vakıfların tek bir elden idaresi için yeni bir nezâret teş-